

УДК 328.185:355(477)

ШАМРАЙ Богдан,

здобувач кафедри правового забезпечення

Національного університету оборони України ім. Івана Черняхівського

АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Досліджено гарантії конституційних прав і свобод військовослужбовців в Україні та їх реалізацію шляхом запобігання і протидії корупції у військовій сфері. Проаналізовано адміністративно-правову діяльність суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції, і правові норми, що їх містить Конституція України та інші нормативно-правові акти антикорупційної спрямованості. Запропоновано впровадження нових дієвих правових механізмів щодо запобігання і протидії корупції у військовій сфері, які сприятимуть ефективній реалізації конституційних прав і свобод військовослужбовців в Україні.

Ключові слова: конституційні права, громадянське суспільство, протидія корупції, Збройні Сили України.

Шамрай Б. Административная деятельность по предупреждению и противодействию коррупции в военной сфере. Исследованы гарантии конституционных прав и свобод военнослужащих в Украине и их реализация путем предупреждения и противодействия коррупции в военной сфере. Проанализирована административно-правовая деятельность субъектов, принимающих меры по предупреждению и противодействию коррупции, и правовые нормы, содержащиеся в Конституции Украины и других нормативно-правовых актах антикоррупционной направленности. Предложено внедрение новых действенных правовых механизмов по предупреждению и противодействию коррупции в военной сфере, которые должны способствовать реализации конституционных прав и свобод военнослужащих в Украине.

Ключевые слова: конституционные права, гражданское общество, предупреждение коррупции, Вооруженные Силы Украины.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку українського суспільства корупція як негативне соціальне явище створює суттєві перепони громадянам нашої держави для реалізації їх конституційних прав і свобод. Питання запобігання і протидії їй у всіх сферах життєдіяльності набуває важливого значення, а особливо для армійців, які наразі проходять військову службу і від яких залежить ефективність захисту територіальної цілісності та суверенітету нашої держави.

© Шамрай Б., 2016

На сьогодні Збройні Сили та інші військові формування України підтверджують вірність військовій присязі та конституційному обов'язку, що є запорукою миру і стабільності в країні. Однак через брак дієвих правових механізмів гарантування військовослужбовцям конституційних прав і свобод ця реалізація є малоефективною. Зокрема, їх неналежний рівень соціального захисту (житлова проблема, недостатнє грошове та речове забезпечення тощо) створюють передумови для вчинення корупційних правопорушень. Тому однією з умов гарантування конституційних прав і свобод військовослужбовців в Україні є запобігання і протидія корупції у військовій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення прав і свобод військовослужбовців України наразі є предметом дослідження багатьох юристів. Зокрема, В. В. Забарський розглядає питання адміністративно-правового регулювання політичних прав військовослужбовців Збройних Сил нашої держави та справедливо акцентує увагу на доцільності перегляду їх обмежень, які не мають достатніх підстав для існування [1]. У своїх публікаціях В. Й. Пашинський та Л. П. Медвідь аналізують нормативно-правові акти, що регулюють соціальний і правовий захист військовослужбовців у незалежній Україні [2, 3]. Юрист Л. О. Мойсей вивчає право на судовий захист як один із способів спонукання держави до виконання конституційних гарантій із забезпечення військовослужбовців житлом [4], а Л. Б. Мазур – адміністративно-правове регулювання їх прав на охорону здоров'я [5]. Вчений-юрист В. О. Шамрай спробував комплексно дослідити проблеми забезпечення законності у військових формуваннях України [6].

Автори внесли конкретні пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правових актів, спрямованих на гарантування конституційних прав і свобод військовослужбовців. Проте питання їх реалізації шляхом запобігання і протидії корупції у військовій сфері не вивчали, а тому й досі є відкритими, що відповідно і зумовлює потребу цього дослідження.

Метою статті є дослідження гарантій конституційних прав і свобод військовослужбовців в Україні та їх реалізація шляхом запобігання і протидії корупції у військовій сфері.

Матеріали та методи. Роботу проведено із застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що дало змогу досягнути концептуальної єдності. Структурно-функціональний метод використано для визначення переліку посад з підвищеним корупційним ризиком; системний аналіз та синтез – для вивчення організації роботи із запобігання корупції у військовій сфері; аналогію та моделювання – для залучення міжнародного досвіду у розв'язанні проблеми; системно-логічний і прогностичний – для визначення стратегії антикорупційної боротьби.

Результати дослідження. У сучасному світі корупція є суспільно небезпечним явищем, адже полягає у використанні особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди [7], негативно впливає на виконання

державою її головного обов'язку – утвердження і забезпечення прав та свобод людини, передбаченого статтею 3 Конституції України [8].

Водночас слушною є думка, що гарантії конституційних прав та свобод військовослужбовців в Україні – це закріплені в Конституції України та гарантовані державою умови, способи та засоби, які дозволяють особам, які проходять військову службу, безперешкодно реалізовувати свої права, а у випадку їх порушень – негайно відновлювати [9, с. 41].

Правові норми, що закріплюють гарантії конституційних прав і свобод військовослужбовців, містять також нормативно-правові акти антикорупційної спрямованості.

Антикорупційне законодавство України, яке представлене загальними Законами України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» [10], «Про запобігання корупції» [7] та спеціальними Законами «Про Національне антикорупційне бюро України» [11], «Про прокуратуру» [12], є певним кроком у боротьбі з корупцією та створенні ефективної системи запобігання і протидії корупції.

Досягнення головної мети антикорупційної реформи вбачають через належну реалізацію антикорупційного законодавства, успішне впровадження нових антикорупційних механізмів та створення ефективної інституційної системи запобігання і протидії корупції. Відповідно, діяльність щодо запобігання і протидії корупції в усіх сферах, у тому числі і військовій, мають здійснювати на системній основі, зважаючи на специфіку Збройних Сил та інших військових формувань України, і мати постійний характер.

Системна діяльність щодо організації роботи із запобігання корупції в військовій сфері полягає в спільній реалізації заходів суб'єктами, які здійснюють діяльність щодо запобігання і протидії корупції. Тому для ефективного дослідження гарантування конституційних прав і свобод військовослужбовців шляхом запобігання і протидії корупції у військовій сфері слід розглянути діяльність спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції; органів державної влади; уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції, які створені в органах державної влади, у тому числі і військових формуваннях та громадських організаціях, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції.

Особливе місце у гарантуванні конституційних прав і свобод військовослужбовців належить таким спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, як: органи прокуратури, Національне антикорупційне бюро України, органи внутрішніх справ України та Національне агентство з питань запобігання корупції (ст. 1) [7]. Зазначені суб'єкти здійснюють заходи щодо виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень, чим гарантують не лише права, свободи та інтереси людей у погонах, а й сприяють забезпеченню законності і правопорядку у військах.

Функції органів прокуратури закріплює стаття 2 Закону України «Про прокуратуру», до яких належить: представництво інтересів громадянина в суді; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [12]. Координацію діяльності правоохоронних органів з питань протидії корупції здійснюють у межах наданих повноважень, визначених законами, Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори. У загальній системі органів прокуратури також діє військова прокуратура та Спеціалізована антикорупційна прокуратура, утворення якої, визначення її структури і штату здійснює Генеральний прокурор України за погодженням з Директором Національного антикорупційного бюро України (ст. 7). Кожний військовослужбовець з метою захисту своїх прав і свобод та законних інтересів може звертатися до прокурорів будь-якого рівня.

Новоствореним державним правоохоронним органом, на який покладено попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, а також запобігання вчиненню нових є Національне антикорупційне бюро України. Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави, та становлять загрозу національній безпеці [11]. Водночас одним із головних принципів діяльності Національного антикорупційного бюро є повага та дотримання прав і свобод людини та громадянина, у тому числі й військовослужбовців, що гарантує ефективну реалізацію конституційних прав і свобод людей у погонах.

Чільне місце в гарантуванні конституційних прав і свобод військовослужбовців відведено Верховній Раді України, яка є державним органом законодавчої влади, та спеціально уповноваженим органом для здійснення парламентського контролю за забезпеченням конституційних прав і свобод людини та громадянина, зокрема й осіб, які проходять військову службу.

Відповідно до Конституції України за парламентом закріплено законодавчу функцію. Винятково закони визначають головні правові та організаційні засади щодо запобігання і протидії корупції, зміст та порядок превентивних антикорупційних механізмів та правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень, а також відповідальність за їх скоєння, що, зі свого боку, гарантує дотримання, а в разі порушень відновлення прав і свобод людини та громадянина, серед них і військовослужбовців.

Особливе місце у сфері гарантування конституційних прав і свобод військовослужбовців шляхом запобігання корупції посідає парламентський контроль, що його здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» метою парламентського контролю є: захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України; запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню; сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність із Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі тощо [13].

Безпосередньо для здійснення контролю за додержанням конституційних прав і свобод військовослужбовців призначають представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у справах захисту прав військовослужбовців [14]. Однак, на думку автора, він має недостатньо повноважень, що потрібні для ефективного гарантування конституційних прав і свобод військовослужбовців, тому його діяльність не завжди досягає своєї мети.

Та саме інститут уповноваженого з прав військовослужбовців може стати одним із дієвих органів забезпечення прав і свобод військовослужбовців. Тому украї слухною є думка, що в Україні доцільно запровадити посаду представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Оперативних командуваннях Збройних Сил України з метою підвищення ефективності правозахисної діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо захисту прав і свобод військовослужбовців [15, с. 170]. Крім того, з огляду на останні події в Україні та специфіку військової служби, потрібно створити окремий інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав військовослужбовців, який буде підзвітний парламенту і не залежний від керівництва Збройних Сил, інших військових формувань та державних органів влади. Адже, як свідчить світовий досвід боротьби з корупцією, запровадження інституту омбудсмена з питань оборони є важливим компонентом будь-якої антикорупційної стратегії, яка об'єднує політичні, соціальні та економічні реформи зі зміцнення системи національної доброчесності та має більше шансів на успіх, аніж окремі антикорупційні заходи, незалежно від того, якими рішучими та актуальними вони є [16, с. 287]. Військові омбудсмени діють у таких країнах, як ФРН, Швеція, Норвегія [17]. Широкі наглядові функції за діяльністю державних органів і посадових осіб усіх рівнів щодо забезпечення прав і законних інтересів військовослужбовців, якими наділений омбудсмен, засвідчать про високий авторитет цього інституту. Тому введення в законодавство України інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у справах захисту прав військовослужбовців сприяє ефективному здійсненню заходів щодо запобігання та протидії корупції у військовій сфері, чим гарантуватиме реалізацію конституційних прав і свобод військовослужбовців.

Пріоритет у гарантуванні конституційних прав і свобод, відновленні порушених прав чи інтересів фізичних та юридичних осіб шляхом

запобігання, виявлення, а в установлених законом випадках – припинення корупційних правопорушень, мають уповноважені підрозділи з питань запобігання та виявлення корупції органів державної влади.

Керівники міністерств та інших органів виконавчої влади з метою підвищення ефективності здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції утворюють та забезпечують утворення і функціонування підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції на підприємствах, установах і організаціях, які належать до сфери їх управління.

Створення та діяльність зазначених підрозділів передбачає постановою Кабінету Міністрів України «Питання запобігання та виявлення корупції» від 4 вересня 2013 р. № 706, яка затверджує Типове положення про уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції [18].

До головних завдань уповноважених підрозділів відносять: підготовку, забезпечення та контроль за здійсненням заходів щодо запобігання корупції; надання методичної та консультаційної допомоги з питань дотримання вимог антикорупційного законодавства; участь у міжнародному співробітництві в зазначеній сфері; проведення організаційної та роз'яснювальної роботи із запобігання, виявлення і протидії корупції; здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів тощо.

На сьогодні, зокрема, у Міністерстві оборони України [19], Національній гвардії України та решті військових формувань утворено відповідні підрозділи з питань запобігання та виявлення корупції.

Водночас Закон України «Про запобігання корупції» передбачає утворення Національного агентства з питань запобігання корупції, до повноважень якого належить координація, методичне забезпечення та аналіз ефективності діяльності уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції (ст. 11).

Діяльність зазначених підрозділів має зосереджуватися на реалізації превентивних антикорупційних заходів. До того ж такі підрозділи аж ніяк не мають підміняти собою правоохоронні органи [20]. Пріоритетність превентивних антикорупційних заходів гарантує реалізацію конституційних прав і свобод військовослужбовців та є вагомим передумовою в запобіганні корупційним правопорушенням у всіх напрямках діяльності військової сфери. Однією з головних проблем, пов'язаних з високим рівнем корупції в діяльності органів виконавчої влади, є брак системи виявлення та аналізу ризиків корупціогенних процедур, а також те, що підрозділи (особи), відповідальні за розроблення та здійснення відомчих заходів з виявлення і запобігання корупції, не мають відповідного фаху та рівня незалежності, здебільшого ці повноваження покладено на кадрові підрозділи [10].

Тому для більш оптимального дослідження адміністративно-правової діяльності органів виконавчої влади у сфері запобігання і виявлення корупції, на думку автора, варто розглянути заходи, які здійснюють ці органи. Запорукою належного здійснення заходів щодо запобігання

корупції є розробка та впровадження планів щодо запобігання і протидії корупції. Розробці таких планів має передувати комплексний аналіз специфіки діяльності відповідного структурного підрозділу, корупційних ризиків, результатів проведення попередніх антикорупційних заходів, характеру вчинюваних корупційних правопорушень тощо. Відповідно, від ефективності реалізації запланованих заходів залежить також ефективність реалізації конституційних прав і свобод військовослужбовців.

Важливою складовою діяльності із запобігання корупції є виявлення корупційних ризиків у діяльності структурних підрозділів, тобто правових, організаційних та інших факторів і причин, які породжують, заохочують, стимулюють корупцію, їх повне усунення або мінімізацію. Серед поширених зон підвищеного корупційного ризику у суспільстві є: правоохоронна, медична, земельна, освітня, податкова, сфери державних закупівель тощо. За специфікою військової служби корупційні ризики містять такі сфери, як: закупівля озброєння, військової техніки та пального; будівництво інфраструктури; утилізація майна та надлишкової техніки; розподіл житла; використання земель оборони; орендні відносини; харчування; медичне, санаторно-курортне, лазне-пральне та речове забезпечення; забезпечення пально-мастильними матеріалами та решта.

До корупційних ризиків належать такі, як: наділення посадових осіб дискреційними повноваженнями; неналежна організація роботи, яка виявляється у створенні відповідних умов, що спонукають військовослужбовців вдаватися до корупційних дій; недоброчесність поведінки службових та посадових осіб, конфлікт інтересів тощо. Зокрема, у Міністерстві оборони України з метою ефективної роботи щодо запобігання, виявлення та врегулювання таких корупційних ризиків, як конфлікт інтересів, розроблено Методичні рекомендації щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів осіб, уповноважених на виконання функцій держави [21], які розраховані для використання в роботі керівників структурних підрозділів Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, командирів (начальників) усіх рівнів, інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави. Ці рекомендації передбачають шляхи запобігання конфлікту інтересів та порядок його врегулювання.

Актуальними заходами в системі запобігання корупції є визначення переліку посад з підвищеним корупційним ризиком, тобто тих, характер повноважень яких створює вищу порівняно із рештою загрозу вчинення корупційних правопорушень. Насамперед, це посади, перебування на яких передбачає реалізацію повноважень з надання адміністративних послуг, проведення конкурсних процедур, здійснення контролю чи нагляду тощо.

Усунення корупційних ризиків в діяльності посадових осіб мінімізує можливість порушення ними законодавства, позитивно вплине на покращання роботи структурних підрозділів та сприятиме ефективній реалізації конституційних прав і свобод військовослужбовців.

Одним із важливих засобів запобігання і виявлення корупції є зміна у край поширених у Збройних Силах та інших військових формуваннях України негативних уявлень про осіб-викривачів, що надають керівництву чи правоохоронним органам інформацію про прояви корупції у своєму колективі.

Проблема інформування про корупційні правопорушення актуальна для всього світу. Досвід країн, які поборолі побутове хабарництво – Грузія, США, Японія, Сінгапур та решта, свідчить, що населення має повідомляти про корупційні злочини. Наприклад, спеціальний закон для захисту викривачів розроблено в Латвії, Фінляндії, Нідерландах, Ісландії, Мексиці та Італії. Після прийняття такого законодавства в Словенії кількість повідомлень про корупцію зростає вдвічі – 55 % словенців негайно повідомляють про корупцію, якщо стають її свідками. У США за останні п'ять років кількість відкритих справ проти корупціонерів зростає втричі, а загальний розмір виплаченої винагороди викривачам збільшився у п'ять разів. У Британії, де чинне одне із найсильніших національних законодавств про викривачів, менше 1 % громадян дають хабар, що є найкращим показником в ЄС. А загалом 43 % корупційних випадків у 40 країнах світу було розкрито саме за допомогою викривачів [22].

В Україні діяльність та державний захист осіб, які повідомляють про порушення вимог антикорупційного законодавства іншою особою, передбачає стаття 53 Закону України «Про запобігання корупції». Тому зміна свідомості військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань щодо викривання корупції сприятиме запобігання вчинення корупційних правопорушень та дасть змогу особам, які проходять військову службу, реалізовувати конституційні права, а в разі їх порушень відновлювати. Антикорупційні програми мають передбачати положення, що стосуються осіб-викривачів, зокрема, створення особливих каналів надання інформації та спеціальні тренінги для керівників щодо належної поведінки стосовно такої категорії осіб.

Одним із дієвих заходів щодо запобігання та виявлення корупції у військовій сфері є також проведення службових розслідувань (перевірок) за кожним фактом притягнення винних осіб до відповідальності за корупційні правопорушення.

Відповідно до статті 65 Закону України «Про запобігання корупції» з метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення або невиконанню вимог цього Закону, за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції за рішенням керівника органу, в якому працює особа, котра вчинила таке правопорушення, проводять службове розслідування. Порядок проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затвердила постанова Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 р. № 950 [23]. Проведення таких розслідувань чи перевірок за кожним фактом корупційного правопорушення є рекомендованим навіть без подання спеціально

уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції. Відповідно, повне та об'єктивне проведення таких розслідувань чи перевірок дасть змогу своєчасно виявляти причини та умови, які сприяють вчиненню корупційних правопорушень, своєчасно розробляти і вживати ефективних заходів щодо їх усунення, гарантуючи надалі ефективну реалізацію конституційних прав і свобод військовослужбовців в Україні.

Одним із важливих заходів у сфері запобігання корупції, що сприяє ефективній реалізації гарантій конституційних прав і свобод військовослужбовців, є проведення антикорупційної експертизи, яка полягає у виявленні в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень та розробленню рекомендацій стосовно їх усунення.

Методологія проведення антикорупційної експертизи, а також порядок оприлюднення її результатів визначає Міністерство юстиції України [24]. Методологія визначає типові види, критерії та способи оцінки, а також способи виявлення та усунення корупціогенних факторів у нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів.

Розглядаючи заходи, які проводять з метою запобігання та виявлення корупції, варто зазначити, що їх реалізацію мають здійснювати цілісно, а не поодинокими випадками, і вона мусить бути постійною, а не фрагментарною. До того ж тільки реальне проведення згаданих заходів у військовій сфері сприятиме спрощенню адміністративних процедур, посилить та вдосконалить прозорість механізмів у здійсненні державних закупівель, будівництві інфраструктури, утилізації майна та надлишкової техніки, розподілі житла, речовому забезпеченні тощо. Окрім того, ефективна реалізація цих заходів посилить боєздатність військових підрозділів, зміцнить військову дисципліну, поліпшить авторитет та рівень довіри населення до Збройних Сил України та інших військових формувань, гарантуватиме здійснення у повному обсязі забезпечення конституційних прав і свобод військовослужбовців та сприятиме запобіганню вчинення корупційних правопорушень у військовій сфері.

Дієвим механізмом у гарантуванні конституційних прав і свобод військовослужбовців є активне громадянське суспільство, яке має фундаментальний вплив на виховання доброчесності та зниження рівня корупції у військовій сфері.

Одним із таких механізмів є діяльність як національних, так і міжнародних громадських організацій. Зокрема, міжнародна громадська організація по боротьбі з корупцією та дослідженні питань корупції у світі «Трансперенсі Інтернешнл» (*TI – Transparency International*), яка має близько 100 національних осередків, зокрема і в Україні [22]. Пріоритетними напрямками діяльності ТІ є питання розбудови доброчесності та зменшення корупційних ризиків у секторі оборони та безпеки, що, своєю чергою, гарантує здійснення, а у разі порушень поновлення

прав і свобод військовослужбовців Збройних Сил та інших військових формувань України. Під час підготовки Антикорупційної програми Міністерства оборони України враховано кращий міжнародний досвід, зокрема, досвід міжнародної організації «Трансперенсі Інтернешнл» Великобританії та Центру з розбудови доброчесності в секторі оборони Міністерства оборони Норвегії [25].

З-поміж національних громадських організацій значний вплив у питанні зменшення корупційних ризиків має Громадська рада при Міністерстві оборони України, до складу якої увійшли представники громадських організацій, які опікуються проблемами прав військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, та членів їх сімей [26].

Висновки. Напрямами подальшого удосконалення громадського контролю у військовій сфері має бути розширення його форм і методів, відпрацювання правових та організаційних механізмів відповідальності підконтрольних об'єктів, а також підвищення професійного рівня спеціалізації громадських контролерів та запровадження певних механізмів запобігання корупції в їх середовищі. За сприятливих умов громадський контроль може стати одним із головних засобів гарантування конституційних прав і свобод військовослужбовців України.

Аналізуючи діяльність суб'єктів, які здійснюють заходи з питань запобігання та протидії корупції у військовій сфері, зауважу, що ефективність реалізації цих заходів залежить від спільних злагоджених дій спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, органів державної влади, а також громадських та інших організацій як на загальнодержавному, так і міжнародному рівнях та самих військовослужбовців. Діяльність щодо запобігання корупції мають здійснювати постійно, адже фрагментарний характер негативно вплине на ефективність реалізації заходів та відповідно на забезпечення гарантій конституційних прав і свобод осіб, які проходять військову службу.

Окремі норми Конституції України та інших нормативно-правових актів, зокрема антикорупційної спрямованості, становлять систему гарантій конституційних прав і свобод військовослужбовців, ефективність якої полягає в спільній реалізації заходів суб'єктами, які здійснюють адміністративно-правову чи іншу діяльність щодо запобігання і протидії корупції у військовій сфері. Крім того, саме системний підхід та постійний характер цих заходів сприятимуть реальному гарантуванню конституційних прав і свобод військовослужбовців.

Нормативно-правова база щодо запобігання і протидії корупції у військовій сфері потребує подальшого удосконалення, і на цій основі – створення дієвих правових механізмів гарантування конституційних прав і свобод військовослужбовців. Зокрема, запровадження в законодавство інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав військовослужбовців, підпорядкованого парламенту держави, та представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Оперативних командуваннях Збройних Сил України.

Подальші наукові дослідження в цій сфері є перспективними та дадуть змогу ефективніше реалізувати гарантії конституційних прав і свобод військовослужбовців в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Забарський В. В. Адміністративно-правове регулювання політичних прав військовослужбовців Збройних Сил України : автореф. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / В. В. Забарський; Нац. авіац. ун-т. — К., 2012. — 16 с.
2. Пашинський В. Й. Правове регулювання соціального і правового захисту військовослужбовців в Україні / В. Й. Пашинський, І. А. Свистільник // Юридична наука. — 2013. — № 6. — С. 102–110.
3. Медвідь Л. П. Правове регулювання прав і свобод військовослужбовців у незалежній Україні / Л. П. Медвідь // Науковий вісн. Нац. акад. внутр. справ. — 2014. — № 1. — С. 129–139.
4. Мойсей Л. О. Право на судовий захист як один із способів спонукання держави до виконання конституційних гарантій із забезпечення житлом військовослужбовців / Л. О. Мойсей // Вісник Акад. адвокатури України. — 2014. — № 1. — С. 95–100.
5. Мазур Л. Б. Адміністративно-правове регулювання прав військовослужбовців Збройних Сил України на охорону здоров'я [Електронний ресурс] / Л. Б. Мазур // Форум права. — 2015. — № 2. — С. 110–113. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_2_20.pdf.
6. Шамрай В. О. Військові формування та військова служба (організаційно-правові та управлінські аспекти) : монографія / В. О. Шамрай. — К. : КВІЦ, 1998. — 226 с.
7. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
8. Конституція України: Основний Закон України, прийнятий Верховною Радою України на п'ятій сесії 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
9. Шамрай Б. М. Теоретичні дослідження гарантій конституційних прав і свобод військовослужбовців в Україні / Б. М. Шамрай // Юридичний вісн. Повітр. і косм. право. — 2013. — № 3 (28). — С. 37–42.
10. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 рр. : Закон України від 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
11. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
12. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
13. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 грудня 1997 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
14. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19 червня 2003 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
15. Пашинський В. Й. Конституційно-правовий статус військовослужбовців в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / В. Й. Пашинський; Київ. нац. ун-т внутр. справ. — К., 2007. — 206 с.
16. Виховання доброчесності та боротьба з корупцією в оборонному секторі. Збірник прикладів (компедіум) позитивного досвіду. — Женева : Женев. центр демократичного контролю над збройними силами, 2010. — 287 с.
17. Омбудсмен. Дата доступу : 9 березня 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Омбудсмен>.

18. Питання запобігання та виявлення корупції: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2013 р. № 706 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
19. Управління з питань запобігання та виявлення корупції: Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України, дата доступу : 27 лютого 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mil.gov.ua>.
20. Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування: Методичні рекомендації Міністерства юстиції України від 16 жовтня 2013 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
21. Методичні рекомендації щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів осіб, уповноважених на виконання функцій держави: Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України, дата доступу : 27 лютого 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zapobigannya-proyavam-korupczii>.
22. Викривати корупцію не соромно! Українці готові повідомляти про корупцію: Офіційний сайт Громадської організації «Трансперенсі Інтернешнл Україна». Прес-реліз від 9 грудня 2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ti-ukraine.org/news/oficial/5069.html>.
23. Про затвердження Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 р. № 950 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
24. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи : Наказ Міністерства юстиції України від 23 червня 2010 р. № 1380/5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
25. Міжнародна зустріч керівників високого рівня з питань запобігання корупції. Підсумки діяльності Міністерства оборони України за 21 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mil.gov.ua>.
26. Громадська рада при Міністерстві оборони України. Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України. Дата доступу : 19 вересня 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskisty/gromadska-rada>.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2016.

Shamrai B. Administrative activities to prevent and combat corruption in the military sphere.

Background. The issue of preventing and combating corruption in all spheres of modern Ukrainian society is becoming important, especially for the army currently performing military service and on the effectiveness of which depends the protection of territorial integrity and sovereignty of our country. Therefore, one of the conditions to guarantee the constitutional rights and freedoms of military servicemen in Ukraine is preventing and combating corruption in the military sphere.

Analysis of recent research and publications. The issue of the rights and freedoms of servicemen of Ukraine is the subject of research of many Ukrainian scientists. The authors have made specific proposals for improvement of regulations aimed at guaranteeing constitutional rights and freedoms of military personnel. However, the question of their implementation by preventing and combating corruption in the military field has not been studied, so it's open.

The ***aim*** of the article is to study the guarantees of constitutional rights and freedoms of servicemen in Ukraine and their implementation by preventing and combating corruption in the military sphere.

Materials and methods. The work was conducted using general and specific research methods, that helped achieve conceptual unity. Structural and functional method

was used to outline the list of positions with increased corruption risk; system analysis and synthesis methods – to study the organization of the prevention of corruption in the military sphere; analogy and modeling one – to implement international experience in solving problems; system and logical and prognostic ones – to determine the strategy of the anti-corruption struggle.

Results. System activity in the organization of the prevention of corruption in the military sphere is joint implementation of measures by entities carrying out activities to prevent and combat corruption. Therefore, for the effective research of the guarantee of constitutional rights and freedoms of military personnel by preventing and combating corruption in the military one should consider activities of specially authorized entities in combating corruption; public authorities; authorized units on prevention and detection of corruption created in government, including military units and NGOs engaged in activities to prevent and combat corruption.

Effective mechanism to guarantee the constitutional rights and freedoms of military servicemen is an active civil society, which has a fundamental impact on building integrity of citizens and reduces corruption in the military sphere.

Conclusion. It should be noted that the direction for further improvement of public control in the military should expansion of its forms and methods, working out legal and institutional mechanisms of accountability of facilities under the control of public and professional specialization development of civil controllers and introducing certain mechanisms to prevent corruption among them. Under favorable conditions public control can be a major means of guaranteeing the constitutional rights and freedoms of servicemen Ukraine.

Further research in this area is promising and will allow implement effective guarantee of constitutional rights and freedoms of military servicemen in Ukraine.

Keywords: constitutional rights, civil society, combating corruption, the Armed Forces of Ukraine.

REFERENCES

1. Zabars'kyj V. V. Administratyvno-pravove reguljuvannja politychnyh prav vijs'kovosluzhbovciv Zbrojnyh Syl Ukrai'ny : avtoref. ... kand. juryd. nauk : spec. 12.00.07 / V. V. Zabars'kyj; Nac. aviac. un-t. — K., 2012. — 16 s.
2. Pashyns'kyj V. J. Pravove reguljuvannja social'nogo i pravovogo zahystu vijs'kovosluzhbovciv v Ukrai'ni / V. J. Pashyns'kyj, I. A. Svystil'nyk // Jurydychna nauka. — 2013. — № 6. — S. 102–110.
3. Medvid' L. P. Pravove reguljuvannja prav i svobod vijs'kovosluzhbovciv u nezalezhnij Ukrai'ni / L. P. Medvid' // Naukovyj visn. Nac. akad. vnutr. sprav. — 2014. — № 1. — S. 129–139.
4. Mojsej L. O. Pravo na sudovyj zahyst jak odyz iz sposobiv sponukannja derzhavy do vykonannja konstytucijnyh garantij iz zabezpechennja zhytloj vijs'kovosluzhbovciv / L. O. Mojsej // Visnyk Akad. advokatury Ukrai'ny. — 2014. — № 1. — S. 95–100.
5. Mazur L. B. Administratyvno-pravove reguljuvannja prav vijs'kovosluzhbovciv Zbrojnyh Syl Ukrai'ny na ohoronu zdorov'ja [Elektronnyj resurs] / L. B. Mazur // Forum prava. — 2015. — № 2. — S. 110–113. — Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_2_20.pdf.
6. Shamraj V. O. Vijs'kovi formuvannja ta vijs'kova sluzhba (organizacijno-pravovi ta upravlins'ki aspekty) : monografija / V. O. Shamraj. — K. : KVIC, 1998. — 226 s.
7. Pro zapobigannja korupcii' : Zakon Ukrai'ny vid 14 zhovtnja 2014 r. — [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
8. Konstytucija Ukrai'ny: Osnovnyj Zakon Ukrai'ny, pryjnatyj Verhovnoju Radoju Ukrai'ny na p'jatij sesii' 28 chervnja 1996 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua>.

9. Shamraj B. M. Teoretychni doslidzhennja garantij konstytucijnyh prav i svobod vijs'kovosluzhbovciv v Ukraini / B. M. Shamraj // Jurydychnyj visn. Povitr. i kosm. pravo. — 2013. — № 3 (28). — S. 37–42.
10. Pro zasady derzhavnoi' antykorupcijnoi' polityky v Ukraini (Antykorupcijna strategija) na 2014–2017 rr. : Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnja 2014 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
11. Pro Nacional'ne antykorupcijne bjuro Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnja 2014 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
12. Pro prokuraturu : Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnja 2014 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
13. Pro Upovnovazhenogo Verhovnoi' Rady Ukrainy z prav ljudyny : Zakon Ukrainy vid 23 grudnja 1997 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
14. Pro demokratychnyj cyvil'nyj kontrol' nad Vojennoju organizacieju i pravohoronnyimi organami derzhavy : Zakon Ukrainy vid 19 chervnja 2003 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua>
15. Pashyns'kyj V. J. Konstytucijno-pravovyj status vijs'kovosluzhbovciv v Ukraini : dys. ... kand. juryd. nauk : spec. 12.00.02 / V. J. Pashyns'kyj; Kyi'v. nac. un-t vnutr. sprav. — K., 2007. — 206 s.
16. Vyhovannja dobrochesnosti ta borot'ba z korupcijeju v oboronomu sektori. Zbirnyk prykladiv (kompedium) pozytyvnoho dosvidu. — Zheneva : Zhenev. Centr demokratychnogo kontrolju nad zbrojnymi sylamy, 2010. — 287 s.
17. Ombudsmen. Data dostupu : 9 bereznja 2015 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Ombudsmen>.
18. Pytannja zapobigannja ta vyjavlennja korupcii': Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 4 veresnja 2013 r. № 706 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
19. Upravlinnja z pytan' zapobigannja ta vyjavlennja korupcii': Oficijnyj veb-sajt Ministerstva oborony Ukrainy, data dostupu : 27 ljutogo 2015 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.mil.gov.ua>.
20. Zapobigannja i protydija korupcii' v derzhavnyh organah ta organah misceвого samovrjaduvannja: Metodychni rekomendacii' Ministerstva justycii' Ukrainy vid 16 zhovtnja 2013 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
21. Metodychni rekomendacii' shhodo zapobigannja ta vreguljuvannja konfliktu interesiv osib, upovnovazhenyh na vykonannja funkcij derzhavy: Oficijnyj veb-sajt Ministerstva oborony Ukrainy, data dostupu : 27 ljutogo 2015 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zapobigannja-proyavam-korupczii>.
22. Vykryvaty korupciju ne somno! Ukrainci gotovi povidomljaty pro korupciju: Oficijnyj sayt Gromads'koi' organizacii' «Transperensi Interneshnl Ukraini». Pres-reliz vid 9 grudnja 2014 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://ti-ukraine.org/news/oficial/5069.html>.
23. Pro zatverdzhennja Porjadku provedennja sluzhbovogo rozsliduvannja stosovno osib, upovnovazhenyh na vykonannja funkcij derzhavy abo misceвого samovrjaduvannja : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13 chervnja 2000 r. № 950 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
24. Pro zatverdzhennja Metodologii' provedennja antykorupcijnoi' ekspertyzy: Nakaz Ministerstva justycii' Ukrainy vid 23 chervnja 2010 r. № 1380/5 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
25. Mizhnarodna zustrich kerivnykiv vysokogo rivnja z pytan' zapobigannja korupcii'. Pidsumky dijal'nosti Ministerstva oborony Ukrainy za 21 sichnja 2015 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.mil.gov.ua>.
26. Gromads'ka rada pry Ministerstvi oborony Ukrainy. Oficijnyj veb-sajt Ministerstva oborony Ukrainy. Data dostupu : 19 veresnja 2015 r. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskistyugromadska-rada>.